

**Ekonomik ve Sosyal Göstergelerin Kadınların Yaşam
Beklentisi Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi**

***The Examination of the Effects of the Economic and Social
Indicators on Women's Life Expectation***

Türker TOPALHAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Mehtap ÖZTÜRK

Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İşletme Bölümü

Sezin ÜNAL MİÇOOĞULLARI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Fatma YEŞİLKAYA

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Aralık 2018, Cilt 8, Sayı 2, Sayfa 9-21
December 2018, Volume 8, Issue 2, Page 9-21

P-ISSN: 2146-4839

E-ISSN: 2148-483X

2018-2

e-posta: sgd@sgk.gov.tr

Yazılar yayınlanmak üzere kabul edildiği takdirde, SGD elektronik ortamda tam metin olarak yayımlamak da dahil olmak üzere, tüm yayın haklarına sahip olacaktır. Yayımlanan yazılardaki görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazı ve tablolardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

If the manuscripts are accepted to be published, the SGD has the possession of right of publication and the copyright of the manuscripts, included publishing the whole text in the digital area. Articles published in the journal represent solely the views of the authors.

Some parts of the articles and the tables can be cited by showing the source.

SGD

Sosyal Güvenlik Dergisi
Journal of Social Security

Cilt: 8 - Sayı: 2 - Yıl: 2018
Volume: 8 - Issue: 2 - Year: 2018

P-ISSN: 2146-4839
E-ISSN: 2148-483X

Sahibi / Owner of the Journal

Sosyal Güvenlik Kurumu Adına / *On behalf of the Social Security Institution*

Dr. Mehmet Selim BAĞLI

(Kurum Başkanı / *President of the Institution*)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / *Responsible Publication Manager*

Uğur KORKMAZ

Yayın Kurulu / Editorial Board

Cevdet CEYLAN

Eyüp Sabri DEMİRCİ

Nazmi DOĞAN

Erdal YILMAZ

Okan AYAZ

Editörler / Editors

Doç. Dr. Erdem CAM

Selda DEMİR

Yayın Türü: Uluslararası Süreli Yayın / **Type of Publication:** *International Periodical*

Yayın Aralığı: 6 aylık / **Frequency of Publication:** *Twice a Year*

Dili: Türkçe ve İngilizce / **Language:** *Turkish and English*

Basım Tarihi / Press Date: 10.12.2018

Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD),

TUBİTAK ULAKBİM - TR

EBSCO HOST - US

ECONBIZ - GE

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL

SCIENTIFIC INDEXING SERVICES - US

JOURNAL FACTOR

ASOS INDEX - TR

SOBIAD - TR

DERGİPARK - TR

tarafından indekslenmektedir.

©Tüm hakları saklıdır. Sosyal Güvenlik Dergisi'nde yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı telif hakları saklı kalmak üzere eğitim, araştırma ve bilimsel amaçlarla çoğaltılabilir.

Tasarım / Design: Media Dynamics - 0312 287 40 46 - Ankara

Basım Yeri / Printed in: Matsa Basımevi - 0312 395 20 54 - Ankara

İletişim Bilgileri / Contact Information

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı

Ziyabey Caddesi No: 6 Balgat / Ankara / TÜRKİYE

Tel / Phone: +90 312 207 88 91 - 207 87 70 - Faks / Fax: +90 312 207 78 19

Erişim/Webpage: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/sgd/tr> - e-posta / e-mail: sgd@sgk.gov.tr

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Professor Yener ALTUNBAŞ
Bangor University - UK

Professor Özay MEHMET
University of Carleton - CA

Asst. Prof. Sara HSU
State University of New York- USA

Professor Paul Leonard GALLINA
Bishop's University - CA

Professor Allan MOSCOVITCH
University of Carleton - CA

Asst. Prof. C. Rada Von ARNIM
University of Utah - USA

Professor Jacqueline S.ISMAEL
University of Calgary - CA

Professor Mark THOMPSON
University of British Columbia - CA

ULUSAL DANIŞMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR
TÜBA

Prof. Dr. İsmail AĞIRBAŞ
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Levent AKIN
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Yusuf ALPER
Bursa Uludağ Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Faruk ANDAÇ
Çağ Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Kadir ARICI
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Onur Ender ASLAN
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Prof. Dr. Zakir AVŞAR
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Prof. Dr. Ufuk AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Abdurrahman AYHAN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Serpil AYTAÇ
Bursa Uludağ Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Mehmet BARCA
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
SBF

Prof. Dr. Süleyman BAŞTERZİ
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Nurşen CANIKLIOĞLU
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Fevzi DEMİR
Yaşar Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. A. Murat DEMİRCİOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Ömer EMEKÇİ
İstanbul Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. E.Murat ENGİN
Galatasaray Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Şükran ERTÜRK
Dokuz Eylül Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Afsun Ezel ESATOĞLU
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Ali GÜZEL
Kadir Has Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Alpay HEKİMLER
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ
Pamukkale Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Aşkın KESER
Bursa Uludağ Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Cem KILIÇ
TOBB ETÜ
İİBF

Prof. Dr. Ali Rıza OKUR
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Serdar SAYAN
TOBB ETÜ
İİBF

Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER
Yaşar Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Atılım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Müjdat ŞAKAR
Marmara Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Prof. Dr. Savaş TAŞKENT
İstanbul Teknik Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Prof. Dr. Ferda YERDELEN TATOĞLU
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Prof. Dr. Sabri TEKİR
İzmir Demokrasi Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Türker TOPALHAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İİBF

Prof. Dr. Aziz Can TUNCAY
Bağçeşehir Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. M. Fatih UŞAN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Gaye BAYCIK
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Hediye ERGİN
Marmara Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Doç. Dr. Emel İSLAMOĞLU
Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Doç. Dr. Saim OCAK
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Ercüment ÖZKARACA
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Mehmet TOP
Hacettepe Üniversitesi
İİBF

Doç. Dr. Gülbiye YENİMAHALLELİ
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Doç. Dr. Sinem YILDIRIMALP
Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

15. SAYIDA HAKEMLİK YAPAN AKADEMİSYENLERİN LİSTESİ

REFeree LIST FOR THIS ISSUE

Prof. Dr. Yusuf ALPER
Bursa Uludağ Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Murat ATAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Nur Asena CANER
TOBB ETÜ
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Nurşen CANIKLIOĞLU
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Özlem ÇAKIR
Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. E. Murat ENGİN
Galatasaray Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Atilla GÖKÇE
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Prof. Dr. Deniz KAĞNICIOĞLU
Anadolu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. İlknur KILKIŞ
Bursa Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Şahin KAVUNCUBAŞI
Başkent Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Ferda Yerdelen TATOĞLU
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Prof. Dr. Türker TOPALHAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Erdem CAM
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Doç. Dr. Emel İSLAMOĞLU
Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Doç. Dr. Mehmet TOP
Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Ercüment ÖZKARACA
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Abdullah Talha YALTA
TOBB ETÜ
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Özlem YORULMAZ
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ARSLAN
Bandırma Onyedil Eylül Ü.
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi İrep BAYAT
Mersin Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Erhan ÇANKAL
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Dr. Murat ÖZVERİ
Avukat

15. SAYI DEĞERLENDİRME İSTATİSTİKLERİ

EVALUATION STATISTICS FOR THIS ISSUE

Toplam gelen makale başvurusu	Number of received manuscript	35
Yayına kabul edilen makale sayısı	Number of accepted manuscript	12
Hakem süreci devam eden makale sayısı	Under consideration	11
Red edilen makale sayısı	Rejected after evaluation	5
Ön inceleme aşamasında red edilen makale sayısı	Rejected before evaluation	7
Makale kabul oranı	Accepted manuscript rate	%34

Ekonomik ve Sosyal Göstergelerin Kadınların Yaşam Beklentisi Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi

Geliş Tarihi/Received: 06.06.2018
Güncelleme Tarihi/Revised: 07.08.2018
Kabul Tarihi/Accepted: 07.12.2018

The Examination of the Effects of the Economic and Social Indicators on Women's Life Expectation

Türker TOPALHAN*
Mehtap ÖZTÜRK**
Sezin ÜNAL MIÇOOĞULLARI***
Fatma YEŞİLKAYA****

Sosyal Güvenlik Dergisi
Journal of Social Security
Cilt: 8 Sayı: 2 Yıl: 2018
Volume: 8 Issue: 2 Year: 2018
Sayfa Aralığı: 9-21
Pages: 9-21
DOI: 10.32331/sgd.492868

ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı; yaşam beklentisinin belirleyicilerinden eğitim, istihdam, ortalama gelir ve sağlık imkânlarına erişimin kadınların yaşam beklentisi üzerindeki etkisinin panel veri analizi ile belirlenmesidir. Yaşam beklentisi literatürde özellikle kalkınma kapsamında oldukça çalışılan bir konudur. Bu kadar önemli olan bu konunun toplumsal cinsiyet çalışmalarının hız kazanmasıyla kadınlar özelinde de incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu çalışma kapsamında, literatürde yaşam beklentisinin belirleyicileri arasında sayılan eğitim, istihdam, ortalama gelir ve sağlık imkânlarına erişim değişkenlerine sahip, refah rejimleri sınıflandırması esas alınarak rasgele seçilen 7 ülke incelenmiştir. Ortak veri setine sahip olarak rastgele seçilmiş bu 7 ülkede 2009-2016 yılları arasında, seçilen değişkenlerin, kadınların yaşam beklentisi üzerinde, bir etkiye sahip olup olmadıkları incelenmiştir. Analiz sonuçları literatürle benzerlik taşımakta, elde edilen bulgulara göre yaşam beklentisi üzerinde istihdam ve ortalama gelir değişimleri pozitif yönlü, sağlık imkânlarına erişim noktasında yaşanan sorunlar ise negatif yönlü bir etkiye sahiptir.

Anahtar Sözcükler: Panel veri analizi, yaşam beklentisi, yaşam beklentisinin belirleyicileri

ABSTRACT

The main purpose of this study is to determine the effects of life expectancy of women on access to education, employment, average income and health by panel data analysis. The life expectancy is a subject that is particularly studied in the literature especially in development content. It is thought to be that this issue needs to be examined in specifically on women as gender studies accelerate these days. Within the scope of this study, randomly selected 7 countries with the variables of education, employment, average income, and access to health facilities, which are among the determinants of life expectancy in the literature, have been examined based on the classification of welfare regimes. In these seven randomly chosen countries with shared data sets, it was examined whether the selected variables had an effect on the life expectancy of women between 2009-2016. According to the findings, results of the analysis were similar to the literature, the employment and average income variables on the life expectation are positive, while the problems experienced in accessing the health opportunities have a negative effect.

Keywords: Panel data analysis, life expectancy, determinants of life expectancy

Önerilen atf şekli: Topalhan, T., Öztürk, M., Miçooğulları, S. Ü., Yeşilkaya, F. (2018). Ekonomik ve Sosyal Göstergelerin Kadınların Yaşam Beklentisi Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi (Journal of Social Security)*. 8(2), 9-21

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, topalhanturker@gmail.com

** Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, mehtapfindik@selcuk.edu.tr

*** Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, sezin.mico@gazi.edu.tr

**** Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, fatmayesilkaya58@gmail.com

GİRİŞ

Ortalama yaşam süresi, günümüzde ülkelerin ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmişliğinin bir göstergesidir. Ekonomik gelişme sosyal şartlarda gelişme sağlayarak yaşam süresinin artmasına sebep olmaktadır (Şahin, 2018). Yaşam beklentisinde meydana gelen artış ülke ekonomilerini de olumlu etkileyen bir durum olduğu için pek çok değişken yaşam beklentisi üzerinde etkiye sahiptir. Gıda ürünleri, temiz su, barınma farklılıkları ve medikal sektörlerde yaşanan hızlı gelişmelerle beraber ortaya çıkan maliyet artışları gibi nedenler, bireylerin sağlıklı yaşam süresini önemli ölçüde etkilemektedir. Özellikle son yıllarda medikal alanda meydana gelen maliyet artışları yaşam sürelerini etkileyen faktörlerin çeşitlenmesine yol açmaktadır. Bu noktada istihdam, eğitim ve ortalama gelir değişkenleri çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Yaşam beklentisi bir ülkenin en önemli sosyal ve ekonomik göstergelerinden biri kabul edilmektedir.

Bu çalışma ile kadınların yaşam beklentisinin belirleyicilerinin, kadınların yaşam beklentisinde ne derece etkili olduğu panel veri analizi aracılığıyla belirlenmeye çalışılmaktadır. Panel veri analizi kapsamında kullanılmak üzere yaşam beklentisinin belirleyicileri içerisinde eğitim, istihdam, ortalama gelir ve sağlık imkânlarına erişim değişkenleri seçilmiştir. Bunun yanında panel veri analizine konu olan ülkeler, refah rejimleri içerisinde ortak veri setine sahip olan ülkeler arasından rastgele Türkiye, Almanya, Birleşik Krallık, Danimarka, İsveç, İtalya ve Portekiz olacak şekilde 7 ülke seçilmiş, zaman aralığı 2009-2016 yılları olarak belirlenmiştir. Son sekiz yıla ait bağımlı değişken olan yaşam beklentisi ve belirleyici değişkenler olan eğitim, istihdam, ortalama gelir ve sağlık imkânlarına erişim verileri panel veri analizi yapılarak incelenmiştir. Değişkenlerle ilgili veriler EUROSTAT üzerinden elde edilmiştir. Değişkenlerin seçiminde tüm seçilen ülkeler için verilerin eksiksiz olmasına ve aynı yıla ait veriler olmasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle, veri boşluğu ve bilgi eksikliği olan değişkenlerin araştırma kapsamından çıkartılması gerekmiştir. Çalışma kapsamında ilk olarak literatürde yaşam beklentisi konusunda yapılan çalışmalar incelenmiş, sonrasında analiz kısmına geçilmiştir.

I- LİTERATÜR İNCELEMESİ

Yaşam beklentisi ve değişkenleriyle ilgili literatürde birçok farklı çalışma yapılmıştır. Doğumda yaşam beklentisi, bireyin hayatta kaldığı ortalama süre olarak ifade edilmektedir (Bilas, Franc ve Bosnjak, 2014: 1). Yaşam beklentisi, bir ülkenin en önemli gelişmişlik göstergelerinden biri olarak sayılabilir. Çünkü ekonomik gelişme sosyal şartların gelişmesini sağlayarak yaşam süresini artırmaktadır (Balan ve Jaba, 2011: 26). Son yıllarda sağlık alanında yaşanan gelişmeler ile tüm dünyada doğumda yaşam beklentisi artmıştır. Yaşam beklentisinin uzaması ülke ekonomilerini de olumlu etkileyen bir durum olduğundan birçok farklı değişken yaşam beklentisi üzerinde etkiye sahiptir. Literatürde doğumda yaşam beklentisini belirleyen faktörlerle ilgili yapılan çalışmalardan bazılarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür: Erdoğan ve Bozkurt (2008), yaşam beklentisi ile iktisadi büyüme ilişkisini analiz etmişlerdir. 1980-2005 yılları arasındaki data setleri kullanılarak ARDL sınır testi modeli ile yapılan analiz sonucunda; Türkiye de yaşam beklentisi ile iktisadi büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Yumuşak ve Yıldırım (2009)'da yaptıkları çalışmada 1980-2005 dönemleri arasında zaman serisi

analizi ile doğumda yaşam beklentisi ve GSMH ile Türkiye’de sağlık harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçta, sağlık harcamalarından GSMH’ye doğru ve doğumda yaşam beklentisinden GSMH’ye doğru nedenselliğin olduğu görülmüştür. D. Teker, S. Teker ve Sönmez (2012) ise Türkiye’de yaşayan kadın ve erkeklerin yaşam süreleri ile sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 1975–2009 yılları arasında, sağlık harcamalarının milli gelire oranı, yaşlı nüfusun çalışabilir nüfusa oranı, her bin kişiye düşen yatak sayısı, her bin hastaya düşen doktor sayısı gibi demografik ve ekonomik faktörlerin, kadın ve erkeklerin yaşam sürelerini etkileme gücü analiz edilmiştir. Sonuç olarak incelenen her bir faktörün kadın ve erkeklerin yaşam süreleri üzerinde anlamlı düzeyde bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Ecevit (2013), 1995-2011 dönemlerinde panel veri analizi ile Türk Cumhuriyetlerinde yaşam beklentisinin belirleyici faktörlerini araştırmıştır. Sonuç olarak; yaşam beklentisi ile kentsel nüfus, kişi başına gelir, hane halkı tüketim harcamaları arasında pozitif ve anlamlı ilişki olduğu görülürken, buna karşılık nüfus yoğunluğu, ithalat ve ölüm oranları ve yaşam beklentisi arasında negatif bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Jaba, Balan ve Robu ve (2014), Romanya’da yaptıkları çalışmada, 1970-2008 dönemleri arasında, yaşam beklentisi ile ücretler, hastanedeki yatak ve doktor sayısı, kütüphanelere abone olan okuyucu sayısı arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Buna karşılık yaptıkları çalışmada, yaşam beklentisi ile okuryazar olmayan nüfus ve nüfus artışı arasında negatif yönde ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bilas vd., (2014). Avrupa Birliği ülkelerinde doğumda yaşam beklentisini belirleyen faktörleri incelemişler ve 2001-2011 dönemleri itibariyle analiz etmişlerdir. GSYH artışının doğumda yaşam beklentisini etkilediği ve eğitim düzeyinin ise yaşam beklentisinin %82.6 oranında etkilediği görülmüştür. Jaba vd. (2014). 175 ülkede yaptıkları araştırmada 1995-2010 dönemleri arasında sağlık harcamaları ile yaşam beklentisi arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Araştırmada yöntem olarak panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Yaşam beklentisi ile sağlık harcamaları arasında önemli bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Monsef ve Mehrjardi (2015), 2002-2010 yılları arasında 136 ülkede panel veri analizi yönetimi ile yaşam beklentisini belirleyen faktörleri analiz etmişlerdir. Yaşam beklentisini işsizlik ve enflasyonun negatif olarak etkilediği görülmüştür. Şahbudak ve Şahin (2015)’in 1995-2013 yılları arasında BRIC ülkeleri üzerinde yaptıkları araştırmada panel veri analizi yöntemi kullanılarak sağlık göstergeleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Sonuç olarak sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı, doğumda yaşam beklentisi ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu ve ekonomik büyüme ve çocuk ölüm oranları arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Hassan, Minato, Ishida ve Nor (2016), 2006-2010 yılları arasında 108 seçilmiş ülkede, yaşam beklentisi ve sağlık harcamaları, gayri safi yurt içi hasıla, eğitim endeksi, sağlık tesislerinde iyileştirme ve su kaynaklarında iyileştirme arasındaki ilişki panel veri analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, yaşam beklentisi ve seçilen tüm değişkenler arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bayın (2016)’da OECD’ye üye olan 34 ülke içinde yaptığı araştırmada 2013 yılı doğuştan ve 65 yaşta beklenen yaşam süreleri ile yaşam sürelerine etki ettiği düşünülen değişkenleri kullanmıştır. Araştırma sonucunda, hem kadınlarda hem de erkeklerde doğuştan beklenen yaşam süresine en çok etki eden değişkenin bebek ölüm hızı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kişi başı sağlık harcamaları ve sağlık hizmeti kullanım düzeylerinin ise 65 yaşta beklenen yaşam süresine en fazla

etki eden değişkenler olduğu görülmüştür. Şahin (2018)'in APEC ülkelerinde doğumda yaşam beklentisini belirleyen faktörleri analiz ettiği çalışmada 2000-2013 dönemleri esas alınarak panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada sonuç olarak kişi başına düşen gelir artışı, gıda üretim endeksi, nüfus artışı ve toplam sağlık harcamaları ile yaşam beklentisi arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna karşılık, enflasyon oranı ve işsizlik oranı ile doğumda yaşam beklentisi arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür.

II- METODOLOJİ

Çalışmanın bu bölümünde, kadınların yaşam beklentisi ile eğitim, istihdam, ortalama gelir ve sağlık imkânlarına erişim faktörleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilen analizler ve elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

A- Veri Seti ve Tanımlayıcı İstatistikler

Refah rejimleri kapsamında rastgele seçilmiş ülkelerde kadınların yaşam beklentisine etki eden faktörleri belirlemeyi amaçlayan çalışmada, 2009-2016 döneminde 7 ülke verileri analiz kapsamında incelenmiştir. Ülkelere ilişkin veriler Eurostat veri tabanından elde edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen ülkeler, Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Araştırma Kapsamında İncelenen Ülkeler

1- Türkiye	5- İsveç
2- Almanya	6- İtalya
3- Birleşik Krallık	7- Portekiz
4- Danimarka	

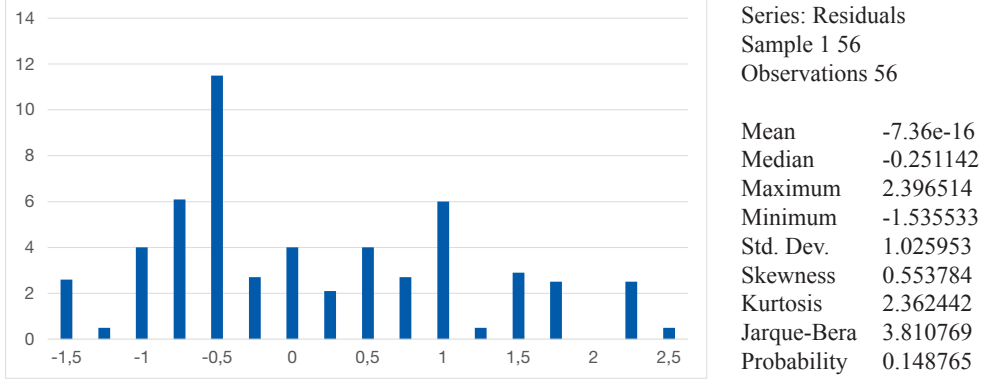
Çalışmada, kadınların yaşam beklentisine etki ettiği düşünülen bağımsız değişkenler eğitim, istihdam, ortalama gelir ve sağlık imkânlarına erişim faktörleri olarak belirlenmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenlerin belirlenmesinde, Dilek ŞAHİN (2018), Dilek TEKER, Suat TEKER ve Mine SÖNMEZ (2012), Murat ÇİFTÇİ (2008), Gamze BAYIN (2016) ve Seyfettin ERDOĞAN ve Hilal BOZKURT (2008) tarafından yapılan çalışmalardan faydalanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler ve hesaplanma şekilleri Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Değişkenler ve Hesaplama Şekilleri

Bağımlı Değişken (Yaşam Beklentisi)	YB	15-64 yaş arası kadınların yaşam beklentisi
	EGİ İST	Lise, yüksekokul ve yüksek öğretim istihdamdaki kadınların çalışabilir çağdaki kadın nüfusuna oranı (15-64 yaş) Euro bazlı ortalama gelir
Açıklayıcı Değişken	OGEL	16 yaş ve üstü kadınların tedavi imkânlarına çok pahalı ya da ulaşımı uzak olduğu için erişememe oranı
	SAG	

Çalışmada kullanılan değişkenler ve belirleme şekilleri açıklandıktan sonra, bağımlı ve açıklayıcı değişkenlere ait normal dağılım test sonuçları ve tanımlayıcı istatistik değeri hesaplanmıştır. Bu değerler, Şekil 1’de ve Tablo 3’te gösterilmektedir.

Şekil 1. Normal Dağılım Test Sonuçları

Normal dağılım test olasılık değerleri incelendiğinde, J-B değerinin kritik değer olan 0.05’ten büyük olduğu belirlenmiş ve serilerin normal dağılıma uyduklarını ifade eden sıfır hipotezi reddedilememiştir. Dolayısıyla, paneli oluşturan serilerin bir bütün olarak normal dağılım varsayımını sağladıkları tespit edilmiştir. Panel veri analizi kapsamında çoklu doğrusal bağlantı varsayımının test edilebilmesi için hangi korelasyon analizinin uygulanacağı, değişken bazında normal dağılım varsayımına göre belirlenmektedir. Tanımlayıcı istatistik sonuçları aşağıdaki Tablo 3’de gösterilmektedir.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

	YB	EGI	İST	OGEL	SAG
Mean	44.65000	61.73393	58.98214	17410.43	4.151786
Median	44.60000	71.55000	65.05000	19313.50	2.150000
Maximum	46.90000	80.90000	74.80000	30002.00	17.90000
Minimum	41.80000	24.10000	24.20000	2955.000	0.300000
Std. Dev.	1.138899	19.12175	15.00703	8341.560	4.109987
Skewness	-0.296422	-0.785051	-1.098564	-0.332738	1.653239
Kurtosis	2.882491	2.152385	2.873746	2.005349	5.030081
Jarque-Bera	0.852302	7.428562	11.30107	3.341774	35.12605
Probability	0.653018	0.024373	0.003516	0.188080	0.000000
Observations	56	56	56	56	56

Tanımlayıcı istatistikler normal dağılım varsayımı açısından değerlendirildiğinde EGI, İST ve SAG değişkenlerine ilişkin serilerin normal dağılım varsayımına uymadıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla çoklu doğrusal bağlantı test edilirken, en az bir değişkenin

normal dağılıma sahip olmadığı durumda kullanılabilen Spearman korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4. Spearman Korelasyon Test Sonuçları

Correlation t-Statistic Probability	YB	EGİ	IST	OGEL	SAG
YB	1.000000 ----- -----				
EGİ	0.168380 1.255261 0.2148	1.000000 -----			
IST	0.013960 0.102594 0.9187	0.766877 8.780667	1.000000 -----		
OGEL	-0.023881 -0.175537 0.8613	0.751820 8.378818	0.917322 16.93072	1.000000 -----	
SAG	0.094032 0.694067 0.4906	-0.690567 -7.016219	-0.793787 -9.590855	-0.794075 -9.600267	1.000000 ----- -----

Açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyon katsayısının 0.90'ın üzerinde olması çoklu doğrusal bağlantı sorununa işaret etmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2001). Test sonuçlarına göre açıklayıcı değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı problemine yol açabilecek düzeyde korelasyon ilişkisine rastlanılmamıştır.

B- Yatay Kesit Bağımlılığının Araştırılması

Seriler arasında yatay kesit bağımlılığı söz konusu ise bu durum dikkate alınarak analiz yapılması elde edilecek bulguların doğruluğunu ve güvenilirliğini etkilemektedir (Breusch-Pagan, 1980; Pesaran, 2004). Bu bağlamda serilerde yatay kesit bağımlılığının olup olmadığının test edilmesi gerekmektedir. Seriler arasında yatay kesit bağımlılığının varlığı, Breusch-Pagan (1980) LM testi, Pesaran (2004) CD ve CDlm testleri ile araştırılmıştır. Breusch-Pagan (1980) LM testi, zaman boyutu yatay kesit boyutundan çok büyük olduğunda ($T > N$), Pesaran (2004) CDlm testi, zaman boyutunun yatay kesit boyutundan büyük olduğu ($T > N$) ancak iki boyut arasındaki farkın fazla olmadığı durumlarda kullanılmaktadır. Pesaran (2004) CD testi ise yatay kesit boyutunun zaman boyutundan büyük olduğu durumlarda ($N > T$) kullanılmaktadır. Çalışmada kullanılan bağımsız değişkenlerin geçerli değişkenler olduğu belirlendikten sonra yatay kesitler arasında bağımlılık olup olmadığı araştırılmıştır. Yatay kesit bağımlılığı test sonuçları Tablo 5'de sunulmaktadır.

Tablo 5. Değişken Bazında Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Değişken	CDIm (Pesaran 2004)		Gecikme sayısı (π), çalışmanın zaman boyutu dikkate alınarak 2 olarak belirlenmiştir. H0: Yatay kesit bağımlılığı yoktur.
	İstat.	Olasılık D.	
YB	-0.208	0.418	
EGİ	0.537	0.296	
İST	0.881	0.189	
OGEL	0.824	0.205	
SAG	-0.145	0.442	

Yatay kesit bağımlılığı test sonuçları incelendiğinde, CDIm test olasılık değerlerinin tüm değişkenler için kritik değerin üzerinde olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla paneli oluşturan seriler arasında yatay kesit bağımlılığının olmadığı tespit edilmiştir.

C- Homojenlik Analizi

Panel veri analizine geçmeden önce sınanması gereken bir diğer varsayım ise homojenlik varsayımdır. Katsayılar heterojen iken homojen oldukları varsayılarak en küçük kareler yöntemi ile tahminleme yapılması, elde edilecek katsayılara ilişkin değerlerin sapmalı olmasına neden olabilmektedir (Baltagi, 2005). Pesaran ve Yamagata (2008) delta testleri ile değişkenlerin, sabit terimin (α) ve eğim katsayılarının her bir ülke için homojen mi yoksa heterojen mi olduğu tespit edilebilmektedir. Tablo 6'da panel ve değişken bazında gerçekleştirilen homojenite analiz sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 6. Pesaran and Yamagata (2008) Homojenite Test Sonuçları

Değişken	Delta_tilde	Olasılık Değeri	Düzeltilmiş Delta_tilde	Olasılık Değeri
A (Sabit Terim)	0.300	0.382	0.519	0.302
β EGİ	1629	0.052	2061	0.020
β İST	1471	0.071	1860	0.031
β OGEL	0.346	0.365	0.489	0.312
β SAG	-0.167	0.566	-0.272	0.607
YB	-0.929	0.824	-1175	0.880
EGİ	0.788	0.215	0.996	0.160
İST	2319	0.010	2933	0.002
OGEL	0.227	0.410	0.288	0.387
SAG	-1122	0.869	-1420	0.922

Sabit terim ve her bir değişkenin eğim katsayılarının homojenliğine ilişkin yapılan delta testi sonucuna göre, sabit terimin, OGEL ve SAG değişkenlerinin homojen; EGİ ve İST değişkenlerinin ise heterojen oldukları belirlenmiştir. Değişken bazında homojenite test sonuçları değerlendirildiğinde ise EGİ, OGEL ve SAG değişkenlerinin homojen olduğu tespit edilirken İST değişkeninin ise heterojen olduğu tespit edilmiştir. Yatay

kesit bağımlılığı ve homojenite test sonuçları doğrultusunda, yatay kesit bağımlılığı içermeyen homojen yapıdaki değişkenlerin durağanlıkları Levin, Lin ve Chu (2002) testi ile sınanırken yatay kesit bağımlılığı içermeyen ve heterojen olan değişken için ise Choi (2001) Fisher PP testi ile durağanlıkları sınanmıştır. Birim kök test sonuçları, Tablo 7’de ve Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 7. LLC Panel Birim Kök Test Sonuçları

	Değişken	İsta.	p-değer	Sabit ve Trend	Değişken	İsta.	p-değer	Birinci Fark	İsta.	p-değer
	YB	-4.203	0.000***		YB	-5.575	0.000***			
Sabit	EGİ	-5.370	0.000***		EGİ	-0.480	0.3155**		-3.682	0.000
	OGEL	-8.837	0.000***		OGEL	-2.497	0.006***			
	SAG	-9.140	0.000***			SAG	-2.536		0.005***	
	<p>Not 1: LLC testinde uzun dönem tutarlı hata varyansı hesaplanırken “Kernel” tahmincisi olarak Barlett yöntemi kullanılmış ve bant genişliği “bandwith” Newey-West yöntemine göre seçilmiştir. LLC tesinde, maksimum gecikme uzunluğu 2 olarak alınmış ve optimal gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre belirlenmiştir.</p> <p>Not 2: ***,** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.</p>									

***, ** ve * sıfır hipotezinin sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde reddedildiğini göstermektedir.

LLC test sonuçlarına göre, YB, OGEL ve SAG değişkenlerine ilişkin serilerin düzeyde durağan oldukları belirlenirken, EGI değişkenine ait serilerin ise birinci düzeyde durağan olduğu belirlenmiştir.

Tablo 8. Choi (2001) Fisher PP Test Sonuçları

İST		Sabit			
FISHER PP	İsta.	p-değer	Birinci Fark	İsta.	p-değer
PP - Fisher Chi-Square	22.9265	0.0615		38.076	0.000
PP - Choi Z-stat	1.06754	0.8571		-2.177	0.014
Sabit ve Trend					
FISHER PP	İsta.	p-değer	Birinci Fark	İsta.	p-değer
PP - Fisher Chi-Square	38.448	0.000		27.328	0.017
PP - Choi Z-stat	-0.435	0.331		-0.587	0.278

Fisher PP test sonuçları incelendiğinde İST değişkenine ilişkin serilerin birinci dereceden farkları alınarak durağanlıkları sağlanmıştır. Diğer bir ifadeyle, İST değişkenine ait seri I(1) olduğu belirlenmiştir.

D- Panel Veri Modellerinin Tahmini

Çalışmanın veri seti, refah rejimlerine göre ortak veri setine sahip ülkeler olarak rastgele seçilmiş bir gruptan ve belirli bir dönem esas alınarak oluşturulmuştur. Bu bağlamda kadınların yaşam beklentisine etki eden faktörlerin tespit edilebilmesi için hangi modelin kullanılacağına dair gerçekleştirilen testlere ilişkin sonuçlar, Tablo 9’da sunulmaktadır.

Tablo 9. Tahmin Modeli Belirleme Analiz Sonuçları

Test	İsta.	p-değeri	Hipotez	Karar
F-grup_fixed	232.3974	0.000000	H0:Kesit etkisi varken zaman etkisi yoktur.	RED
F-zaman_fixed	10.73760	0.000002	H0:Zaman etkisi varken kesit etkisi yoktur.	RED
F-iki yönlü_fixed	125.5870	0.000000	H0:Kesit ve zaman etkisi yoktur.	RED
LM-grup_random	118.2331	0.000000	H0:Kesit etkisi varken zaman etkisi yoktur.	RED
LM-zaman_random	1.319701	0.250646	H0:Zaman etkisi varken kesit etkisi yoktur.	REDDEDİLEMEZ
LM- iki yönlü_random	119.5528	0.000000	H0:Kesit ve zaman etkisi yoktur.	RED
Honda-grup_random	10.87350	0.000000	H0:Kesit etkisi varken zaman etkisi yoktur.	RED
Honda-zaman_random	-1.148782	0.874677	H0:Zaman etkisi varken kesit etkisi yoktur.	REDDEDİLEMEZ
Honda-iki yönlü_random	6.876416	3.07E-12	H0:Kesit ve zaman etkisi yoktur.	RED
Hausman	0.891835	0.925729		

Tablo 9’da yer analiz sonuçları incelendiğinde, LM, Honda ve Hausman test olasılık değerlerine göre oluşturulan modelin rassal etkiler modeli kullanılarak tahminlenmesinin daha doğru ve tutarlı sonuçlar vereceği belirlenmiştir. Bu bağlamda modelde sadece grup etkilerinin yer aldığı tek yönlü rassal etkiler modeli ile tahmin gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çalışmada oluşturulan veri setindeki ülkelerin tesadüfi olarak belirlenmesi ve analize dâhil edilmesi de bu bulguları destekler niteliktedir. Değişen varyans ve otokorelasyon varsayımları panel veri analizinde hata terimi ile ilgili temel varsayımları oluşturmaktadır. Panelde otokorelasyon ve/veya değişen varyans sorunlarının olması analizde sapmalara ve tutarsızlıklara yol açabilmektedir. Bu doğrultuda rassal etkiler modeli esas alınarak gerçekleştirilen değişen varyans ve otokorelasyon test sonuçları Tablo 10’da gösterilmektedir.

Tablo 10. *Rassal Etkiler Modeli İçin Değişen Varyans ve Otokorelasyon Test Sonuçları*

Değişen Varyans		
Breusch-Pagan-Godfrey LMh_fixed	36.50856	0.000002
H0: Değişen Varyans yoktur H1: Değişen Varyans vardır		
Otokorelasyon		
Baltagi ve Li (1991) LMp-stat	146.3496	0.000000
H0: Otokorelasyon yoktur H1: Otokorelasyon vardır		
Born ve Breitung (2016) LMp*-stat	144.5789	0.000000
H0: Otokorelasyon yoktur H1: Otokorelasyon vardır		

Rassal etkiler modeli esas alınarak hesaplanmış değişen varyans ve otokorelasyon test olasılık değerleri incelendiğinde, ilgili değerlerin kritik değerinin altında olduğu tespit edilmiş ve hem otokorelasyon için hem de değişen varyans için sıfır hipotezleri reddedilmiştir. Dolayısıyla panelde otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının varlığı ortaya çıkarılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı ve varsa bu ilişkinin yönünü tespit edebilmek için paneldeki değişen varyans ve otokorelasyon sorunlarına çözüm üreten

White Period panel standart hataların düzeltilmesi yoluyla tahminleme gerçekleştirilmiştir. Tahmin sonuçları, Tablo 11’de gösterilmektedir.

Tablo 11. *Model Tahmin Sonuçları*

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
EGI	-0.066075	0.042248	-1.563979	0.1250
İST	0.183664	0.061772	2.973246	0.0048***
OGEL	2.12E-05	1.20E-05	1.762450	0.0849*
SAG	-0.117632	0.031066	-3.786486	0.0005***
C	44.82714	0.432329	103.6875	0.0000***
Weighted Statistics				
R-squared	0.337435**	Mean dependent var	2.927848	
Adjusted R-squared	0.277202**	S.D. dependent var	0.332887	
S.E. of regression	0.283012	Sum squared resid	3.524218	
F-statistic	5.602157	Durbin-Watson stat	1.380661	
Prob(F-statistic)	0.000983***			

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Analiz sonuçları incelendiğinde, modelin bir bütün olarak anlamlılığını ifade eden f istatistik olasılık değerinin %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu ve açıklayıcı

değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişimin yaklaşık %34'ünü (R2) açıkladığı belirlenmiştir. Modelde, İST ve OGEL ile YB arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki tespit edilirken, SAG ile YB arasında ise anlamlı ve negatif ilişki tespit edilmiştir. İstihdamdaki bir birim artış, yaşam beklentisinde 0.18 birimlik artışa yol açmaktadır. Ulaşılan bu bulgu, Monsef ve Mehrjardi (2015) çalışmaları sonucu elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Sağlık imkânlarına erişimde değişkeninde yaşanan bir birim artış, yaşam beklentisinde 0.11 birimlik azalışa neden olmaktadır. Ulaşılan bu bulgu, Dilek TEKER, Suat TEKER ve Mine SÖNMEZ (2012)'in çalışmasında elde edilen bulgular ile benzerlik göstermektedir. Bahsi geçen çalışmada sağlık imkânlarının gelişimi ile yaşam beklentisi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Çalışmamızda sağlık imkânlarına erişim kapsamında sağlık imkânlarına pahalı olması ve uzaklık sorunu nedeniyle ulaşamama ele alındığı için negatif yönlü bir ilişki olması diğer çalışma ile örtüşme göstermektedir. Ortalama gelirden yaşanan bir birimlik artış yaşam beklentisinde küçük oranda olsa dahi bir artışa sebep olmaktadır. Ulaşılan bu bulgu, Dilek ŞAHİN (2018)'in çalışmasında elde edilen bulgularla benzerlik taşımaktadır. Diğer taraftan çalışmada, incelenen dönem itibarıyla eğitim ile kadınların yaşam beklentisi arasında istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.

SONUÇ

Bu çalışma ile kadınların yaşam beklentisini etkileyen faktörlerin kadınların yaşam beklentisi üzerinde etkili olup olmadığının tespiti amaçlanmıştır. Kadınların yaşam beklentisini etkileyen faktörler arasından çalışmada kullanılmak üzere; eğitim, istihdam, ortalama gelir ve sağlık imkânlarına erişim değişkenleri seçilmiştir. Çalışmaya konu olan ülkeler ise refah rejimleri arasından 2009-2016 yılları için ortak veri setine sahip olan ülkeler şeklinde rastgele seçilmiştir. Çalışma ile bağımlı değişken olan yaşam beklentisi ile bağımsız değişkenler eğitim, istihdam, ortalama gelir ve sağlık imkânlarına erişim arasındaki ilişki panel veri analizi uygulanarak incelenmiştir. Analiz kapsamında ilk olarak, bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı olup olmadığının anlaşılması için Spearman Korelasyon Analizi testi yapılmıştır. Sonrasında paneli oluşturan yatay kesitler (ülkeler) arasındaki bağımlılık, Pesaran (2004) CDIm testleriyle incelenmiştir. Değişkenlerin katsayılarının yatay kesitten yatay kesite değişip değişmediği Pesaran ve Yamagata (2008) Homojenite Testi ile araştırılmıştır. Değişkenlere yönelik durağanlık sınaması Levin, Lin ve Chu (LLC) (2002) ve Choi (2001) Fisher PP testleri ile analiz edilmiştir. Tahmin modelinin seçimi içinse F Testi uygulanmıştır. Değişen varyans ve otokorelasyon sorununun varlığının tespiti için Rassal Etkiler Modeli İçin Değişen Varyans ve Otokorelasyon testi uygulanmış olup sonrasında, paneldeki değişen varyans ve otokorelasyon sorunlarına çözüm üreten White Period panel standart hataların düzeltilmesi yoluyla da tahminleme gerçekleştirilmiştir.

Yapılan analiz sonucunda, modelin %99 anlamlılık düzeyinde ve açıklama gücünün %34 düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Analiz sonucunda, yaşam beklentisi ile istihdam arasında istatistiksel olarak anlamlı ve beklenildiği gibi pozitif yönlü ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Sonuçlara göre, istihdamda yaşanan bir birim artış, yaşam beklentisinde 0.18 birimlik bir artışa yol açmaktadır. Sağlık imkânlarına erişim değişkeni ile yaşam beklentisi arasında anlamlı ve negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Değişkenler belirlenirken sağlık imkânlarına erişim değişkeni ile yaşam beklentisi arasında negatif

yönlü bir ilişki ortaya çıkması beklenmiştir. Çünkü çalışmada sağlık imkânlarına erişim değişkeni kapsamında temelde çok pahalı veya çok uzak olması sebebiyle kadınların sağlık imkânlarından faydalanamama durumu esas alınmıştır. Dolayısıyla analiz sonuçlarına göre, sağlık imkânlarına erişim değişkeninde yaşanan bir birim artış, yaşam beklentisinde 0.11 birimlik azalışa neden olmaktadır. Ortalama gelir ile yaşam beklentisi arasında beklenildiği gibi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmış fakat ortalama gelirden oluşan bir birimlik artış yaşam beklentisinde oldukça küçük bir artışa (binde bir civarında) neden olmaktadır. Öte yandan çalışmada, incelenen dönemde eğitim ile yaşam beklentisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu sonuçlara bakıldığında incelenen ülkelerde incelenen dönemde yaşam beklentisi üzerinde en çok etkili olan değişkenin istihdam olduğu görülmektedir. İktisadi büyümenin göstergelerinden biri olan istihdam artışı ve ortalama gelirden oluşan artış, sağlık harcamalarına yapılacak harcamalarda da artışa yol açacağı için kadınların yaşam beklentisi üzerinde olumlu etkiye sahip olması beklenen bir durumdur.

Yaşam beklentisi ile ilgili literatürde yapılmış çalışmaların hemen hepsi toplam nüfus üzerinden gerçekleştirilmiştir. Son yıllarda toplumsal cinsiyet çalışmalarının önem kazanması bu konuda literatürde bir eksiklik olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmada kullanılan veriler özel olarak kadınlara ilişkin olup, çalışma bulguları da kadınlar kapsamında ele alınmaktadır. Analize tabi olan her bir bağımsız değişken, özellikle kadınların erişim noktasında problemlerle karşı karşıya kaldıkları unsurlar içerisinde seçilmiştir. Gelişmiş ülkeler de dâhil olmak üzere pek çok ülkede kadınların eğitime, istihdama, sağlığa erişimde ikinci planda bulunması, kadınların yaşam beklentisi üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu sorusunu akıllara getirmektedir.

Yaşam beklentisi çoğunlukla sağlık araştırmaları kapsamında ele alınan bir olgu olarak öne çıkmasının yanında, bir kalkınma göstergesi olarak düşünüldüğünde sosyo-ekonomik diğer faktörler kapsamında da değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle son yıllarda sağlık sektöründe maliyet artışlarıyla beraber yaşanan sağlık imkânlarının erişiminin maddi külfet haline gelmesi bizi insanların gelir durumunu etkileyen faktörler üzerinde durmaya itmiştir. Sağlık imkânlarına erişimin bir külfet haline gelmesi ortalama gelir ve bir anlamda gelir düzeyini belirleyen unsurlar niteliğinde olan eğitim ve istihdam durumu özel olarak değinilmesi gereken bir konudur. Yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında; incelemeye dâhil olan ülkelerde belirlenen zaman aralığında seçilen değişkenler içerisinde istihdamın sağlık imkânlarına erişimden daha büyük bir etkiye sahip olması bu seçimin yerinde olduğunu göstermektedir. Özetle kadınların yaşam beklentisinde artış yaşanması için öncelikle imkânlarla erişim noktasında karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Özellikle çalışma sonucunda en etkili değişken olarak göze çarpan istihdam ve istihdama katılımın bir belirleyicisi olan eğitim imkânlarına erişimde toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmalıdır. Bunun için ülke çapında toplumsal cinsiyet eğitimleri düzenlenmeli, yoksul ailelere yapılan eğitim yardımlarının niteliği geliştirilmeli ve kız çocuklarının okula gitmesini teşvik eden politikaların daha yoğun bir biçimde uygulanması gerekmektedir.

Kaynakça

- Balan, C. ve Jaba, E. (2011). Statistical Analysis of the Determinants of Life Expectancy in Romania. *Romanian Journal of Regional Science*. 5(2). 26-38.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*, the Atrium Southern Gate Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Bayın, G. (2016). Doğuştan ve İleri Yaşta Beklenen Yaşam Sürelerine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*. 20(3). 93-103.
- Bilas, V., Franc, S., Bosnjak, M. (2014). Determinant Factors of Life Expectancy at Birth in the European Union Countries. *Coll. Antropol.* 38(1). 1-9.
- Breusch, T., Pagan, A. (1980). The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics. *Review of Economic Studies*. 47 (1). 239-253.
- Choi, I. (2001). Unit Root Tests For Panel Data. *J. Int. Money And Finance*. 20. 249-272.
- Çiftçi, M. (2008). Kalkınma Göstergesi Olarak Ortalama Yaşam Beklentisine Göre Türkiye'nin AB İçindeki Konumu: Kritikler ve Çok Değişkenli İstatistik Uygulamaları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*. 7. 51-87.
- Ecevit, E. (2013). Türk Cumhuriyetlerinde Yaşam Beklentisinin Belirleyicileri ve Ampirik Bir Analiz. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 21. 349-363.
- Erdoğan, S., Bozkurt, H. (2008). Türkiye'de Yaşam Beklentisi-Ekonomik Büyüme İlişkisi: ARDL Modeli ile Bir Analiz. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management* 2008. 25-38.
- Hassan, F., Minato, N., Ishida, S., Nor, N. (2016). Social Environment Determinants of Life Expectancy in Developing Countries: A Panel Data Analysis. *Global Journal of Health Science*. 9(5). 105-117.
- Jaba, E., Balan, C., Robu, I. (2014). The Relationship between Life Expectancy at Birth and Health Expenditures Estimated By A Cross-Country and Time-Series Analysis. *Procedia Economics and Finance*. 15. 108-114.
- Levin, A., Lin, C., Chu, C. S. J. (2002). Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties. *Journal of Econometrics*. 108. 1-24.
- Monsef, A., Mehrjardi, A. (2015). Determinants of Life Expectancy: A Panel Data Approach. *Asian Economic and Financial Review*. 5(11). 1251-1257.
- Pesaran, H. (2004). General Diagnostic Tests For Cross Section Dependence in Panels. *Cambridge Working Papers in Economics Working Paper*. 435.
- Pesaran, M. H. ve Yamagata, T. (2008). Testing Slope Homogeneity in Large Panels. *Journal of Econometrics* 142. 50-93.
- Şahbudak, E., Şahin, D. (2015). Sağlık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi: BIRC Ülkeleri Üzerine Bir Panel Regresyon Analizi. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*. 3(4). 154-160.
- Şahin, D. (2018). Doğumda Yaşam Beklentisinin Belirleyicilerinin Analizi: APEC Ülkeleri Örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 11(1). 1-7.
- Tabachnick, B., Fidell, L. (2001). *Using Multivariate Statistics*, Boston: Allyn And Bacon.
- Teker, D., Teker, S., Sönmez, M. (2012). Ekonomik Değişkenlerin Kadın ve Erkeğin Yaşam Süresine Etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 4(3). 118-126.
- Yumuşak, İ., Yıldırım, D. (2009). Sağlık Harcamaları İktisadi Büyüme İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*. 57-7.